

Somijas pieredze ir attiecināma uz situāciju Latvijas mežsaimniecībā

Māris Liopa, Latvijas mežu sertifikācijas padome

Somijas pieredze un Briseles lēmumu pieņēmēju diskusijas tieši attiecas uz mūsu Latvijas situāciju, jo abām valstīm ir līdzīga mežu nozares struktūra un izaicinājumi attiecībās ar Briseles regulējumiem un ierēdņiem.

Latvijas meža nozarei, līdzīgi kā Somijai, ir kritiski svarīgi gūt lielāku peļņu no katra nocirstā koksnes kubikmetra, nevis palielināt ciršanas apjomus. Latvijā joprojām liela daļa koksnes tiek eksportēta kā apaļkoki vai zemas pārstrādes zāgmateriāli. CLT (*Cross-Laminated Timber* jeb krustām līmēti masīvkoka paneļi), LVL (*Laminated Veneer Lumber* jeb laminēti finiera kokmateriāli) un augstākas pakāpes koksnes ķīmiskā pārstrāde ir virziens, kurā Latvijai jāinvestē, lai saglabātu konkurētspēju.

Latvijas kokrūpnieki un mežu īpašnieki bieži saskaras ar neprognozējamām izmaiņām dabas aizsardzības prasībās, piemēram, mikroliegumu noteikšanā. Kā norāda Somijas eksperti, jaunu produktu izstrādei nepieciešami gadi un milzu investīcijas, kas nav iespējamās bez stabilas un prognozējamās valsts un Eiropas politikas.

Eiropas Parlamenta deputātes no Zviedrijas Beatrices Timgrēnas (viņa ir aktīva Vides, sabiedrības veselības un pārtikas nekaitīguma komitejas (ENVI) locekle) ierosinājums piemērot mazāku birokrātiju valstīm ar zemu riska līmeni, kur mežu ilgtspēja vēsturiski ir augsta, ir absolūti atbilstošs Latvijas interesēm. Latvijai Eiropas Savienības līmenī ir jāatbalsta pieeja, ka valstīm ar spēcīgām mežsaimniecības tradīcijām nav jāpiemēro tādi paši ierobežojumi un birokrātiskais slogs kā reģioniem, kur meži vēsturiski tikuši iznīcināti.

Paritāte starp dabas aizsardzību un ekonomiku

Latvijas meža īpašniekiem - gan valsts, gan privātajiem – Eiropas Savienības plānotā meža apsaimniekošanas oglekļa sertifikācija

var kļūt par jaunu ienākumu avotu. Tas nozīmē, ka meža īpašnieki varētu saņemt atlīdzību ne tikai par pārdoto koksnī, bet arī par mežā vai ilgmūžīgos koka būvizstrādājumos piesaistīto oglekli. Jau daudzkārt mēs esam rakstījuši un aicinājuši, lai Latvijas būvniecības nozare aktīvi pārietu uz koka konstrukciju izmantošanu sabiedriskajās ēkās.

Dabas atjaunošanas regula skar arī Latviju. Somijas pieeja – demonstrēt reālo situāciju mežā pašiem Briseles ierēdņiem – ir labā prakse. Latvijai ir aktīvāk jāiesaistās dialogā ar Briseli, argumentējot, ka racionāla mežsaimniecība nodrošina gan stratēģisko drošību - vietējie resursi, neatkarība no fosilā kurināmā un plastmasas, gan finansējumu dabas aizsardzībai.

Oglekļa kvotu un kredītu sistēmas darbības principi privātajā mežsaimniecībā

Ir tāds teiciens – “atkārtošana – zināšanu māte”, tāpēc vēlreiz skaidrojam oglekļa kvotu un kredītu sistēmu. Tātad - oglekļa tirgu pamatā daļa divos atsevišķos virzienos, kuros mežsaimniecībai ir pilnīgi atšķirīga loma - obligāto kvotu sistēmā un brīvprātīgo oglekļa kredītu tirgū.

Obligāto kvotu sistēma - Eiropas Savienības Emisijas kvotu tirdzniecības sistēma jeb ES ETS, darbojas pēc principa "ierobežo un tirgojies". Valstis nosaka maksimāli pieļaujamo piesārņojuma apjomu lielajiem industriālajiem ražotājiem un enerģētikas uzņēmumiem, izsniedzot tiem noteiktu skaitu bezmaksas vai maksas emisiju kvotu. Ja uzņēmums pārsniedz savu limitu, tam trūkstošās kvotas ir jānopērk biržā no tiem, kuri piesārņojuši mazāk un savas kvotas ietaupījuši. Privātie meža īpašnieki šajā obligātajā biržas sistēmā tiešā veidā ar saviem augošajiem kokiem piedalīties nevar. Turpretim brīvprātīgais oglekļa kredītu tirgus un jaunais Eiropas Savienības Oglekļa piesaistes un oglekļa lauksaimniecības regulējums (CRCF) aptver tieši privāto mežsaimniecību. Šīs sistēmas pamatvienība ir oglekļa kredīts, kur viens kredīts ir vienāds ar vienu tonnu CO₂ ekvivalenta, kas ir droši piesaistīts un uzkrāts meža biomā vai augsnē, vai arī kura nonākšana atmosfērā ir novērsta.

Trīs papildu ienākumu gūšanas veidi

Privātie meža īpašnieki var gūt papildu ienākumus, piesakot savu mežu kādam no specializētiem oglekļa projektiem. Praktiski tas notiek trīs galvenajos veidos. Pirmkārt – apmežošana, kad lauksaimniecībā neizmantojamu vai mazauglīgu zemju apstāda ar mežu, radot pilnīgi jaunu oglekļa piesaistes audzi. Otrkārt - uzlabota apsaimniekošana un mežsaimnieciskās prakses maiņa – rotācijas perioda jeb ciršanas vecuma pagarināšana, selekcionēta, ātraudzīgāka stādāmā materiāla izmantošana vai selektīva retināšana, kas ļauj konkrētajā platībā uzkrāt vairāk koksnes krājas, nekā tas notiktu parastā saimniekošanā. Treškārt - saglabāšana un aizsardzība, kas realizējas kā apņemšanās nenocirst nobriedušu mežaudzi, kas pēc plāna būtu cērtama, tādējādi garantējot, ka tajā uzkrātais ogleklis paliek neskarts.

Lai šos kredītus varētu pārdot lielajām korporācijām, kas brīvprātīgi vēlas kompensēt savu ekoloģisko pēdu, projektam ir jāatbilst stingriem starptautiskiem kritērijiem. Tiek vērtēta papildināmība (vai oglekļa piesaiste notiek tieši projekta dēļ, nevis dabiski pati no sevis) un pastāvīgums – tā ir garantija, ka mežs netiks nocirsts vai neies bojā tuvāko gadu desmitu laikā. Kad neatkarīgi auditori, piemēram, pēc *Verra* standartiem, mežā piesaistīto oglekli ir izmērījuši un verificējuši, īpašniekam tiek izsniegti digitāli sertifikāti, kurus tālāk var pārdot tirgū, pārvēršot meža ekosistēmas pakalpojumu reālā naudā. Eiropas Komisijas mērķis ir panākt, lai šis oglekļa finansējums nākotnē saplūstu ar kopējo koksnes piegādes ķēdi, sniedzot atbalstu tieši klimatnoturīgai saimniekošanai.

Latvijas meža nozares eksporta struktūra un salīdzinājums ar Somiju

Latvijas un Somijas meža nozares eksporta struktūras atspoguļo divus dažādus meža ekonomikas attīstības līmeņus. Latvija joprojām atrodas pārejas posmā no pirmreizējās apstrādes uz augstāku pievienoto vērtību, kamēr Somija ir globāls līderis dziļajā koksnes pārstrādē un bioekonomikas inovācijās.

Latvijas meža nozares eksports ir viens no valsts tautsaimniecības svarīgākajiem balstiem, kas vēsturiski veido ap puses no kopējā eksporta vērtības un nodrošina pozitīvu ārējās tirdzniecības

bilanci. Latvijas eksporta mugurkaulu veido mehāniskās kokapstrādes produkti. Lielāko daļu no eksportētā apjoma un vērtības veido zāgmateriāli, parasti skujkoku, kurus aktīvi iepērk Eiropas, īpaši Apvienotās Karalistes, būvniecības un ražošanas sektori. Otru nozīmīgu daļu veido tālākas apstrādes izstrādājumi, piemēram, saplāksnis, kur Latvija ir ļoti spēcīga reģionālā spēlētāja, kā arī galdniecības un namdaru izstrādājumi, paletes un koka iepakojums. Tāpat Latvijas eksporta struktūrā būtiska loma ir enerģētiskajai koksnei – koksnes granulām, briketēm un šķeldai, kur pieprasījumu un cenas lielā mērā ietekmē Eiropas pāreja uz atjaunojamiem resursiem un laikapstākļu sezonālitate. Lai gan Latvija eksportē arī augstākas vērtības produktus, piemēram, saliekamās koka mājas un CLT (krusteniski līmētos koka paneļus), šo moderno nišu īpatsvars kopējā apjomā vēl nav dominējošs. Nelielu, bet stabilu daļu veido arī papīrmalkas eksports un kokaudzētavās izaudzētie stādi, ko ļoti labprāt iepērk mūsu kaimiņvalstis, piemēram, Zviedrija.

Somijas meža nozares eksporta struktūra

Tā ir kardināli atšķirīga, jo tās pamatā ir koksnes ķīmiskā un augsto tehnoloģiju pārstrāde. Vēsturiski vairāk nekā pusi no Somijas eksporta veidoja papīrs, kartons, celuloze un koksnes masa, un arī mūsdienās Somijas meža giganti, tādi kā *Stora Enso* vai *UPM-Kymmene*, ir pasaules līderi tieši iepakojuma materiālu un papīra rūpniecībā. Atšķirībā no Latvijas, Somija gandrīz neeksportē neapstrādātu papīrmalku; tā to pārstrādā uz vietas celulozē un augstvērtīgos kartona iepakojumos farmācijai, pārtikai un loģistikai.

Mūsdienās Somijas eksporta struktūra strauji transformējas vēl tālāk – uz moderno bioekonomiku. Soma eksportē ne tikai koksni kā materiālu, bet gan koksnes ķīmijas produktus - bioplastmasu, biodīzeli, koksnes tekstilšķiedras, kas aizstāj kokvilnu un sintētiku, kā arī viedos iepakojumus ar iestrādātiem sensoriem. Tajā pašā laikā Somijas mehāniskā kokapstrāde ir orientēta uz masīvkoka inženierzinātņu produktiem. Soma ir pionieri un lielākie eksportētāji koka debesskrāpju būvniecības tehnoloģijām (CLT un LVL konstrukcijām), kas ļauj koksni izmantot kā pilnvērtīgu betona un tērauda aizstājēju.

Kamēr Latvija savu eksporta vērtību joprojām lielā mērā gūst no koksnes kubikmetru skaita un pirmreizējās apstrādes jeb

zāģmateriāliem, Somija gūst daudzkārt lielāku peļņu no tā paša koksnes daudzuma, pateicoties dziļajai pārstrādei celulozē un bioķīmijā. Latvijas meža nozarei Somijas eksporta struktūra kalpo kā tiešs mērķis: attīstīt vietējo celulozes vai koksnes ķīmiskās biorafinēšanas jaudu un mērķtiecīgi kāpināt inženierkoksnes - CLV/LVL - ražošanu, lai eksportētu gatavus būvniecības risinājumus, nevis tikai izejmateriālus Eiropas būvlaukumiem.

Kas kavē lielās investīcijas celulozes un bioķīmijas rūpnīcās?

Lai gan Latvijā regulāri izskan idejas par savas celulozes vai biorafinēšanas rūpnīcas būvniecību, šādi projekti līdz šim nav realizēti vairāku nopietnu šķēršļu dēļ.

Modernas celulozes vai biorafinēšanas rūpnīcas izveide prasa investīcijas no viena līdz pat diviem miljardiem eiro. Latvijas vietējam kapitālam šādu līdzekļu nav, savukārt ārvalstu investoriem Latvija pēdējos gados ģeopolitiskās situācijas dēļ tiek vērtēta kā augstāka riska zona, kas sadārdzina kredītu procentus un finansējuma piesaisti.

Šādām rūpnīcām ir vajadzīgas milzīgas, nepārtrauktas un prognozējamās zemas kvalitātes koksnes - papīrmalkas, šķeldas - piegādes gadu desmitiem uz priekšu. Latvijā joprojām liela daļa mežu pieder privātpersonām, kuru saimniekošana nav prognozējama. Tie ir apmēram 100 000 mazu un ļoti mazu meža platību īpašnieki. Savukārt valsts mežu apsaimniekotājam ir saistoši stingri mežizstrādes limiti un publisko iepirkumu noteikumi, kas neļauj garantēt ekskluzīvas ilgtermiņa piegādes vienam milzīgam tirgus spēlētājam.

Investoriem ir vajadzīga garantija, ka spēles noteikumi nemainīsies tuvākos 20 - 30 gadus. Latvijā un Eiropā kopumā dabas aizsardzības prasības - mikroliegumi, biotopu kartēšana, dabas atjaunošanas regulas - mainās un, jāatzīst, pastiprinās nepārtraukti. Satraukums par to, ka dabas aizsardzības dēļ nākotnē varētu krasī samazināties kopējie koksnes izstrādes apjomi, liek investoriem nogaidīt vai plānot ieguldījumus citur.

Tradicionālā celulozes ražošana prasa milzīgu daudzumu saldūdens un rada lielu notekūdeņu apjomu. Latvijas iekšzemes upēm, pat Daugavai, ekoloģisku apsvērumu dēļ ir stingri limiti šādu rūpniecisko jaudu uzņemšanai. Savukārt piejūras teritorijās ostu tuvumā trūkst nepieciešamās jaudas saldūdens pievadu.

Latvijas sabiedrībā joprojām pastāv stereotipi, ka celulozes rūpnīca nozīmē smaku un vides piesārņojumu, jo tās ir negatīvās atmiņas par kādreizējo Slokas celulozes rūpnīcu. Tiklīdz tiek virzīts kāds liels rūpniecisks projekts, vietējās kopienas aktīvi vēršas pret to ar principu - *"not in my backyard"* jeb "tikai ne manā pagalmā".

Kas kavē oglekļa kredītu sistēmas attīstību privātajos mežos?

Lai gan oglekļa kredīti izklausās pēc pievilcīga peļņas avota, Latvijas meža īpašnieki šajā tirgū iesaistās visai kūtri. Iemesli ir vairāki. Lai pierādītu, ka mežs tiešām piesaista papildu oglekli, ir jāveic sarežģīti mērījumi, jāalgo starptautiski auditori un jāreģistrējas globālajos reģistros. Šis process var izmaksāt desmitiem tūkstošu eiro. Mūsu mazajam meža īpašniekam (Latvijā vidējā privātā meža platība ir ap 5–10 hektāriem) tas ekonomiski nav izdevīgi, ja vien viņš neapvienojas lielā kooperatīvā.

Oglekļa projekti pieprasa parakstīt saistības uz 30 līdz 100 gadiem. Tas nozīmē, ka īpašnieks vai viņa mantinieki šajā laikā nedrīkstēs mežu nocirst, pat ja koksnes cenas tirgū būs rekordaugstas vai mainīsies ģimenes finansiālā situācija. Tāpat pastāv bažas, ka valsts var ieviest jaunus nodokļus vai ierobežojumus oglekļa tiesību pārdošanai. Jāuzsver vēl viens būtisks faktors - ja mežs, par kuru tiek saņemta oglekļa nauda, iet bojā ugunsgrēkā, vētrā vai to iznīcina mizgrauži, kas Latvijā kļūst par arvien lielāku problēmu, uzkrātais ogleklis nonāk atmosfērā. Līgumi parasti paredz stingras soda sankcijas vai prasību atmaksāt saņemto naudu, ja nav apdrošināšana vai projektam nav izveidots pietiekams "aizsardzības fonds". Brīvprātīgais oglekļa tirgus ilgstoši ir darbojies bez vienotiem noteikumiem, kas radījis bažas par "zaļmaldināšanu", kad oglekļa kredīti tiek pārdoti par mežu, kas tāpat netiktu nocirsts. Lai gan Brisele pašlaik ievieš savu CRCF - Oglekļa piesaistes sertifikācijas rāmi, nacionālā

līmenī Latvijā vēl nav skaidru vadlīniju un mehānismu, kā privātie īpašnieki to var droši praktizēt kopā ar tradicionālo mežsaimniecību.

No zinātnes uz industriju

Latvijā koksnes ķīmija un biorafinēšana attīstās augstā zinātniskā līmenī, taču projekti lielākoties koncentrējas laboratoriju un pilotprojektu jeb izmēģinājumu mērogā, nevis milzīgās rūpnīcās. Būtisks dzinējspēks te ir Latvijas Valsts koksnes ķīmijas institūts sadarbībā ar tādām institūcijām kā LVMI "Silava" un Latvijas Biozinātņu un tehnoloģiju universitāte.

Viens no pēdējo gadu nozīmīgākajiem ietvariem ir programma *Forest4LV*, kuras mērķis ir radīt jaunas tehnoloģijas un produktus koksnes pievienotās vērtības ķēdē. Šī projekta ietvaros pētnieki ir izstrādājuši inovatīvas metodes, kā uzlabot koksnes šķiedru un sintētisko polimēru saderību. Tas ļauj ražot jaunās paaudzes koksnes-polimēru kompozītmateriālus ar izcilām mehāniskajām īpašībām un būtiski mazāku klimatisko ietekmi, risinot problēmu ar skujkoku sveķu negatīvo ietekmi.

LVKĶI ir iesaistījies starptautiskajā iniciatīvā *FIBRIX*, lai izstrādātu jaunas pieejas tieši mazvērtīgās meža biomasas pārvēršanai augstas pievienotās vērtības materiālos un bio-bāzētās ķīmikālijās.

Ir izveidots Bioekonomikas ekselences centrs *WoodChemPlus* un izmantojot ERAF fondu atbalstu, institūtā tiek modernizētas laboratorijas un pirktas iekārtas, lai zinātnieki varētu radīt reālus prototipus un "zaļās ķīmijas" risinājumus - bioplastmasas, poliuretāna putas no rapšu eļļas un koksnes blakusproduktiem, ekoloģiskus siltumizolācijas materiālus.

Savukārt, projekts *SugarPot* pētījums ir fokusēts uz lignocelulozes priekšapstrādes un pirolīzes procesu optimizāciju. Mērķis ir efektīvi iegūt augstvērtīgus ķīmiskos savienojumus, ko tālāk var izmantot farmācijā vai augstvērtīgu bio-materiālu ražošanā.

Latvijas zinātniekiem ir tehnoloģijas, zināšanas un gatavi prototipi no viedajiem iepakojumiem līdz bioputām. Tomēr galvenais izaicinājums paliek t.s. "komercializācijas tilts" – ir jāspēj atrast

investorus, kuri būtu gatavi šos pilotprojektus mērogot un pārvērst reālās ražotnēs, jo, kā minēts iepriekš, tas prasa milzīgu kapitālu un stabilu tirgus pieprasījumu.

Meža apdrošināšanas iespējas Latvijā un klimata riski

Meža apdrošināšana Latvijā kļūst par arvien aktuālāku, bet vienlaikus sarežģītāku jautājumu. Klimata pārmaiņas nes līdzīgi divus galvenos apdraudējumus: neprognozējamās un spēcīgās vētras, kā arī sekojošu kaitēkļu – īpaši egļu astoņzobu mizgrauža – masveida savairošanos.

Latvijā meža apdrošināšanas polises, ko piedāvā lielākās apdrošināšanas kompānijas, tradicionāli sedz zaudējumus, ko izraisījuši ugunsgrēki, vētras un snieglauzes. Tomēr attiecībā uz bioloģiskajiem riskiem - kukaiņiem un slimībām - situācija ir ļoti stingra. Apdrošinātāji pamatā neredz zaudējumus, ko tiešā veidā nodarījuši mizgrauži, ja tie uzbrukuši dabiski novājinātai audzei.

Mizgraužu un vētru "apburtais loks"

Mizgrauži ir sekundārs kaitēklis – tie vispirms uzbrūk vētrā aizlauztiem, sausuma vai pārmērīga mitruma novājinātiem kokiem. Ja mežā ir bijusi vētra (kas ir apdrošināšanas gadījums) un īpašnieks laikus neizvāc bojātos kokus, tur strauji savairošies mizgrauži, kas nākamajā sezonā sāks iznīcināt arī pilnīgi veselas blakus esošās egļu audzes. Šos sekojošos mizgraužu postījumus apdrošinātāji parasti vairs nekompensē, uzskatot to par nepietiekamu meža apsaimniekošanu vai dabisku bioloģisko procesu. Apdrošināšanas matemātika balstās uz neparedzamību. Tā kā egļu mizgraužu izplatība pēdējos gados Eiropā un Latvijā ir bijusi katastrofāla un hroniska, risks ir pārāk augsts un prognozējams. Ja apdrošinātāji iekļautu pilnu mizgraužu riska segumu vecām egļu audzēm - virs 50 gadiem, polises cena kļūtu tik dārga, ka neviens meža īpašnieks to nespētu atļauties.

Lai pasargātu investīcijas un meža vērtību, uzsvars tiek likts uz preventīvo aizsardzību, nevis paļaušanos uz apdrošināšanu. Tas nozīmē regulāru meža apsekošanu, savlaicīgu sanitāro cirti un slazdu uzstādīšanu pavasarī. Mežzinātnes dati, tomēr, liecina, ka pēdējā laikā mizgraužu pirmās paaudzes lidošanas aktivitāte rāda, ka masveidīgākais apdraudējuma vilnis Latvijā sāk nedaudz mazināties, pateicoties dabas apstākļiem un pašu īpašnieku aktīvākai rīcībai.

Tā kā oglekļa kredītu projekti prasa garantēt meža pastāvēšanu pat 30–100 gadus, šī apdrošinātāju nevēlēšanās segt kukaiņu un slimību riskus ir viens no lielākajiem akmeņiem oglekļa tirgus attīstībā.

Apdrošināšanas nosacījumi

Meža apdrošināšanas polises cena Latvijā parasti netiek noteikta kā fiksēts tarifs, bet gan tiek aprēķināta individuāli, balstoties uz procentuālo likmi no mežaudzes kopējās vērtības. Vidēji meža apdrošināšanas izmaksas Latvijā svārstās no 1 līdz 3 eiro par hektāru gadā jaunaudzēm vai mazāk vērtīgiem mežiem, savukārt pieaugušām un augstvērtīgām skujkoku audzēm tās var sasniegt 5 līdz 15 eiro (un vairāk) par hektāru gadā.

Apdrošināšanas prēmijas apmēru tiešā veidā ietekmē vairāki faktori. Apdrošināšanas kompānijas, piemēram, BTA, un citas lielākās kompānijas vērtē meža reālo tirgus cenu. Jaunaudzes apdrošināt ir lētāk, jo to vērtība ir zema un tiek rēķinātas tikai atjaunošanas izmaksas. Turpretim briesmīgs vai pieaudzis mežs ar lielu koksnes kubikmetru skaitu ir dārgāks, jo potenciālie zaudējumi vētras vai ugunsgrēka gadījumā ir daudzkārt lielāki.

Skujkoku audzes ir dārgāk apdrošināt nekā lapu koku audzes. Tas saistīts ar to, ka skujkoki ir daudz ugunsbīstamāki un tie ir vairāk pakļauti vējgāzēm un snieglauzēm. Standarta polise, kas sedz tikai ugunsgrēka risku, būs lētāka. Ja īpašnieks vēlas klāt pievienot dabas stihiju (vētru, plūdu, sniega) risku vai trešo personu ļaundarību (zādzības, ļaunprātīgu dedzināšanu), polises cena pieaug. Tāpat cenu būtiski ietekmē pašrisks – jo lielāku zaudējumu daļu īpašnieks apņemas segt no savas kabatas, piemēram, pirmos 500 vai 1000 eiro, jo lētāka būs pati polise.

Ja mežs atrodas reģionā, kur vēsturiski bijuši lieli kūdras purvu ugunsgrēki vai biežākas vējgāzes, piemēram, piejūras novados Kurzemē, apdrošināšanas kompānija piemēros paaugstinātu riska koeficientu. Tāpat cenu ietekmē meža masīva pieejamība ugunsdzēsēju tehnikai un ceļu infrastruktūra.

Apdrošinātājiem administratīvo izmaksu dēļ nav izdevīgi formēt ļoti mazus līgumus. Tāpēc pat tad, ja pēc hektāru aprēķina polisei vajadzētu maksāt, piemēram, 15 eiro gadā, kompānijas parasti nosaka minimālo polises prēmiju - parasti ap 30 līdz 50 eiro par vienu līgumu/īpašumu. Tāpēc mazo meža platību īpašniekiem relatīvās izmaksas uz vienu hektāru vienmēr sanāk nedaudz augstākas nekā lielajiem mežu īpašniekiem, kuri apdrošina simtiem hektāru lielus meža masīvus uzreiz.

Avoti: Eiropas Savienības, Latvijas un Somijas mežsaimniecības, mežzinātnes, kokapstrādes un apdrošināšanas informācijas vietnes